

BYRON, Η ΚΑΤΑΡΑ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ
του ΚΑΘΗΓ. ΠΑΝΟΥ ΚΑΡΑΓΙΩΡΓΟΥ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η κατάρα της Αθηνάς (The Curse of Minerva), μία από τις νεανικές ποιητικές δημιουργίες του φιλέλληνα ποιητή λόρδου Μπάυρον, παραμένει λησμονημένη και σχεδόν άγνωστη. Το ποίημα αυτό γράφηκε τον Μάρτιο του 1811 στην Αθήνα, κατά τη διάρκεια του πρώτου ταξιδιού του 23χρονου ποιητή στην Ελλάδα. Ένα αττικό δειλινό λοιπόν ο Μπάυρον, όπως θα έκανε και κάθε ξένος περιηγητής στον τόπο μας, ανέβηκε προσκυνητής στον ιερό βράχο για να θαυμάσει το αρχαίο κάλλος, αλλά έφριξε από αγανάκτηση και περιέπεσε σε θλίψη, όταν αντίκρισε καταστρεμμένο και λεηλατημένο το ναό της Αθηνάς και την Καρυάτιδα να λείπει από τη θέση της. Ήταν νωπή ακόμα η ιεροσυλία που είχε διαπράξει ο Σκωτσέζος λόρδος Έλγιν.

Η ΚΑΤΑΡΑ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ

Μεγαλόπρεπα κι αγάλια τώρα ο ήλιος κατεβαίνει
πάνω στου Μοριά τους λόφους με θωριά χαριτωμένη·
όχι όπως εις τις χώρες του βορρά, σκοτεινιασμένος,
αλλ' αστραφτερός σαν φλόγα, ζωντανός, φωτολουσμένος.
Στα βαθιά νερά μια ρίχνει απαλή, χρυσή αχτίνα
και το πράσινο χρυσώνει, το ρυτιδωμένο κύμα.
Και στις Αίγινας το βράχο τον αρχαίο και στην Ύδρα
ο θεός του κάλλους βάζει του φιλιού του τη σφραγίδα.
Πάνω απ' το βασιλείο του ρίχνει τη φωτοχυσία,
αν κι ο κόσμος έχει πάψει να του κάνει πια θυσία.
Των κοφτών βουνών οι ίσκιοι μες στον κόλπο σου ριγμένοι,
τον φιλούν και τον χαϊδεύουν, Σαλαμίνα δοξασμένη!
Οι γαλάζιες τους οι άκρες μες στην απεραντοσύνη
βάφονται σαν την πορφύρα που ο βασιλιάς τη ντύνει.
Απαλά τα χρώματά του πάνω στις κορφές τα ρίχνει
και στολίζει ό,τι αγγίζει με τα χρυσαφένια ίχνη.
Ώσπου ο ήλιος, χαιρετώντας την πανώρια τούτη πλάση,
πίσ' απ' των Δελφών τα βράχια κρύβεται για να πλαγιάσει.
Τέτοιο, Αθήνα μου, ένα δείλι ήτανε που ο σοφός σου
εχαιρέτησε για πάντα τα' απαλό, το χρυσό φως σου.
Με τι θλίψη οι καλοί σου οι πολίτες τη στερνή του
την αχτίδα την κοιτούσαν που 'παιρνε και την πνοή του...

Όχι ακόμα, όχι ακόμα, στα βουνά ο ήλιος μένει,
ειν' απρόθυμος να δύσει και ακόμα περιμένει.
Αλλά πριν στου Κιθαιρώνα την κορφή να γείρει, πίνει
το πικρό ποτήρι ο γέρος και το πνεύμα παραδίνει.
Κι έφυγε η ψυχή που τα 'χε όλα περιφρονημένα,
που 'χε ζήσει και πεθάνει έτσι σαν άλλου κανένα.
Αλλά και στον κάμπο η νύχτα η βασίλισσα προβαίνει
απ' του Υμηττού τα ύψη, δίχως όμως να υγραίνει
το ωραίο πρόσωπό της και να προμηνάει μπόρα.
Στη μαρμάρινη κολόνα τα φιλιά του στέλνει τώρα
το φεγγάρι. Κι εκεί κάτω, στου τζαμιού τον πύργο, λάμπει
το σημάδι του και γύρω αστραποβολούν οι κάμποι.
Οι πυκνοί μαύροι ελαιώνες κάτω είναι απλωμένοι
και ο Κηφισός κυλώντας απαλά γοργοδιαβαίνει.
Στο τζαμί τριγύρω – γύρω στέκονται τα κυπαρίσσια
και ο τρούλος του γυαλίζει με λαμπρότητα περίσσια.
Κι ένας φοίνικας θλιμμένος, στη θρησκευτική γαλήνη,
εκεί δίπλα στο Θησείο, μόνος έχει απομείνει.
Τί μαγευτικό τοπίο που προσφέρει εδώ η φύση,
και αναίσθητος θα είναι όποιον δεν τον συγκινήσει.
Του Αιγαίου πάλι ο φλοίσβος, που ακούγεται πιο πέρα,
νανουρίζει το περγιάλι μες στον καθαρό αέρα
και το ζαφειρένιο κύμα στη χρυσή ακτή χτυπάει
και τη γλύκα των χρωμάτων αλαργότερα την πάει.
Των νησιών εκεί στο βάθος η σκιά τραχιά μαυρίζει,
όταν απαλού πελάγου το χαμόγελο ανθίζει.
Έτσι αγνάντευα της γης μας και της θάλασσας τα κάλλη,
σαν τα βήματα σε τούτον το ναό με φέραν πάλι,
μόνο, δίχως να υπάρχουν φίλοι ή άνθρωποι άλλοι
στο μαγευτικό ετούτο και πανώριο ακρογιάλι,
που η τέχνη κι η ανδρεία είναι σαν μια οπτασία
και που βρίσκονται μονάχα σε ποιητικά βιβλία.
Κι όπως έστρεψε η ψυχή μου το ναό για να θαυμάσει
της θεάς, που οι άνθρωποι τώρα έχουν ατιμάσει,
οι παλιοί καιροί γυρίσαν, το παρόν πια είχε σβήσει
και ο Δόξα στην Ελλάδα γύριζε να κατοικήσει!
Επερνούσανε οι ώρες. Της Αρτέμιδας τ' αστέρι
είχε φτάσει πια στου θόλου τα ψηλότερα τα μέρη
κι εγώ γύριζα μονάχος δίχως να 'μαι κουρασμένος,
σε θεού ναό που ήταν εντελώς λησμονημένος.

Αλλά πιο πολύ σ' εκείνον τον δικό σου, ω Παλλάδα,
ετριγύριζα, 'κει όπου της Εκάτης η λαμπράδα
στις ψυχρές κολόνες πέφτει απαλά μα και θλιμμένη
κι ήχος την καρδιά παγώνει σαν από νεκρό να βγαίνει.
Ονειροπολώντας είχα για πολύ 'κει απομείνει,
θεωρώντας τι απ' τη δόξα την παλιά είχε απομείνει,
όταν, ξάφνου, εκεί μπροστά μου, μια γιγάντια θεότης,
η Παλλάδα, με σιμώνει πάνω εκεί, μες στο ναό της!
Η Αθηνά ήταν η ίδια, αλλά πόσο αλλαγμένη
από τότε που στα τείχη των Δαρδάνων οπλισμένη
έτρεχε μ' ορμή. Μα τώρα η μορφή της διαφέρει
από κείνη που 'χε πλάσει του Φειδία τα' άξιο χέρι.
Του προσώπου της εκείνον δεν τον δείχνει πια τον τρόπο
κι η γοργόνα της ασπίδας είχε πάρει άλλο δρόμο.
Νά το κράνος της, κομμάτια. Τσακισμένο το κοντάρι,
κι ούτε τους νεκρούς δεν σκιάζει. Της ελιάς το νιο βλαστάρι
π' ολοένα το κρατούσε, νά το, είναι μαραμένο
και ξερό καθώς το σφίγγει με το χέρι παγωμένο.
Αν κι από τους αθανάτους τα λαμπρότερα είχε νιάτα,
δακρυσμένη είναι τώρα η θεά η γαλανομάτα.
Και η γλαύκα της στο κράνος το σπασμένο καθισμένη
την κυρά μοιρολογάει με λαλιά απελπισμένη.
«Ω θνητέ, – έτσι μου είπε – της ντροπής σου αυτό το χρώμα
Βρετανός μου λέει να 'σαι, όνομα ανδρείου ακόμα
μέχρι χτες λαού, ελευθέρου, με ωραία πεπρωμένα,
τώρα περιφρονημένου, και ιδίως από μένα.
Η Παλλάδα πρώτος θα 'ναι της πατρίδας σου εχθρός·
την αιτία θες να μάθεις; Κοίτα γύρω σου κι εμπρός.
Έχω δει πολλούς πολέμους κι ερημώσεις να πληθαίνουν
κι άλλες τόσες τυραννίες να ανεβοκατεβαίνουν.
Απ' του Τούρκου τη μανία γλίτωσα και του Βανδάλου,
μα η χώρα σου έναν κλέφτη μου 'χει στείλει πιο μεγάλο.
Κοίτα, άδειος ο ναός μου, κατοικία ρημαγμένη,
και στοχάσου τι μιζέρια είναι γύρω απλωμένη.
Τούτα ο Κέκροπας, κι εκείνα τα 'χε ο Περικλής στολίζει,
κι ο Αδριανός τις Μούσες για να τις παρηγορήσει,
και ευγνωμονώ και όσους το ναό μου έχουν χτίσει,
μα ο Αλάριχος κι ο Έλγιν μ' έχουν άγρια συλήσει.
Και σαν να 'πρεπε ο κόσμος το κατόρθωμα να μάθει,
ο Ελγίνος στο ναό μου πάει και τα' όνομά του γράφει,

σα να νοιάστηκε η Παλλάδα να δοξάσει τ' όνομά του,
κάτω η υπογραφή του, πάνω το κατόρθωμά του.
Κι ο απόγονος των Πίκτων είναι φημισμένος όσο
ειν' ο αρχηγός των Γόθων, πιθανόν και άλλο τόσο.
Αλλ' ο Αλάριχος τα πάντα είχε αγρίως καταστρέψει
με το δίκιο του πολέμου, μα ο Έλγιν για να κλέψει
όσα οι βάρβαροι αφήσαν, που 'τανε απ' ό,τι εκείνος
είναι βάρβαρος πιο λίγο, γιατί το 'κανε ο Ελγίνος;
Το 'κανε όπως τη λεία παρατάει το λιοντάρι
και ακολουθεί ο λύκος ή ο τσάκαλος να πάρει
και να γλείψει κάποια σάρκα που απόμεινε ακόμα
απ' του λιονταριού ή του λύκου το αχόρταγο το στόμα.
Αλλά των θεών το κρίμα τους κακούργους θα τους πιάσει.
Κοίτα τι ο Έλγιν πήρε, κοίτα και τι έχει χάσει.
Τ' όνομά του μ' άλλο ένα το ναό μου τον λερώνει
και το φως της να το ρίξει η Αρτέμιδα θυμώνει.
Αν και έχει η Αφροδίτη τη μισή ντροπή ξεπλύνει,
η Παλλάδα όμως δεν πρέπει χωρίς γδικιωμό να μείνει».
Κι όταν σώπασε για λίγο, έτσι είχα αποτολμήσει,
απαντώντας ν' απαλύνω της οργής της το μεθύσι:
Κόρη του Διός, της λέω, γί' όνομα της Αλβιόνος,
και σαν γνήσιος Εγγλέζος, διαμαρτύρομαι εντόνως.
Μην κακίζεις την Αγγλία. Ξέρεις από ποιο 'ταν μέρος
ο ληστής και συλητής σου; Μάθε, Σκώτος ήταν βέρος.
Τη διαφορά να μάθεις αν το θες και την αιτία,
από της Φυλής το ύψος κοίταξε τη Βοιωτία.
Του νησιού μας Βοιωτία, μάθε, είναι η Σκωτία,
και καλά το ξέρω ότι απ' αυτή τη νόθα χώρα
της σοφίας η θεά μας δεν τιμήθηκε ως τώρα.
Χώρα άγονη, που η φύση απλοχέρα δεν εστάθη,
και που έμβλημά της έχει το ψηλό γαϊδουραγκάθι,
που το μόνο προϊόν της είναι τα πηχτά σκοτάδια
κι οι τσιγκούνηδες κι αχρείοι που γυρίζουν σα ρημάδια.
Των βουνών και των ελών της το υγρό εκείνο αγέρι
στα κεφάλια τα κουτά τους σκοτισμό και άγνοια φέρει.
Τα μυαλά τα νερουλά τους άγονα 'ναι σαν το χώμα
και ψυχρά, όπως το χιόνι που δεν έλιωσε ακόμα.
Για τον πλούτο χίλιους τρόπους μηχανώνται τα παιδιά της
και το κέρδος τα τραβάει και τα πάει μακριά της.
Στην ανατολή, στη δύση, μόνο προς βορράν δεν πάνε:

κέρδη να βρουν δίχως κόπο, γη και θάλασσες περνάνε.
Ά, καταραμένη ώρα και καταραμένη μέρα,
που τον Πίκτο για ληστεία είχε στείλει κι εδώ πέρα!
Κι όμως, άξια βλαστάρια γέννησε και η Σκωτία,
σαν τον Πίνδαρο που έχει κι η νωθρή η Βοιωτία
και μακάρι οι σοφοί τους να νικήσουνε το κλίμα
κι οι γενναίοι ν' αφηφίσουν και του θάνατου το μνήμα,
και τη σκόνη αυτής της χώρας ξετινάζοντας και πάλι,
σαν παιδάκια να αστράψουν σε χαρούμενο ακρογιάλι,
γιατί, όπως σ' άλλα χρόνια, όταν σε μια ψεύτρα χώρα
δέκα ανδρείοι αν υπήρχαν, αποφεύγονταν η μπόρα».
«Ω θνητέ, μου είπε τότε η γαλανομάτα η κόρη,
τούτο το μαντάτο φέρε στις πατρίδας σου τα όρη:
Αν και έχω παρακμάσει, να εκδικηθώ μου μένει
και ν' αποστραφώ μια χώρα σκοτεινή κι ατιμασμένη.
Άκουσε, λοιπόν, τις ρήσεις της θεάς Παλλάδας μόνο:
άκουσε και σώπα: τὰ' άλλα θα ειπωθούν από το χρόνο.
Πρώτα στο κεφάλι εκείνου που 'κανε αυτή την πράξη
η κατάρα μου θ' αστράψει, ίδιον και γενιά να κάψει.
Ούτε μία σπίθα πνεύμα να μην έχουν τα παιδιά του
και αναίσθητα να είναι, όπως και η αφεντιά του.
Κι αν βρεθεί απόγονός του να 'χει λίγο πνεύμα ή φάτσα,
τότε σίγουρα θα είναι νόθος κι από άλλη ράτσα.
Να γυρίζει μ' απογόνους διανοητικά βλαμμένους
και αντί για της σοφίας, της βλακειάς να 'χει επαίνους.
Κι οι κουτοί να επαινούνε την πολλή καλαισθησία
που θα τον χαρακτηρίζει στην αγοραπωλησία,
να πουλά κι έτσι να κάνει –τί ντροπή και τί απάτη!–
της κλεψιάς και αρπαγής του ένα έθνος συνεργάτη.
Κι ο Ουέστ, που της Ευρώπης είναι ο ρυπαρογράφος,
μα της δύστυχης Αγγλίας κόλαξ και τρανός ζωγράφος,
με τα χέρια σαν αγγίζει έργα τέχνης των αιώνων,
μπρος τους θα θαρρεί πως είναι μαθητής ογδόντα χρόνων.
Και τριγύρω οι αγροίκοι παλαιστές θα μαζευτούνε
με της τέχνης τα μνημεία και αυτοί να συγκριθούνε
και το “μαρμαράδικό” του βλέποντας, θα το θαυμάσουν
κοκορόμυαλοι στην πύλη βιαστικοί σαν καταφθάσουν.
Και, τεμπέλικα, τ' αρχαία σαν χαζοί θα σχολιάζουν,
ενώ οι γεροντοκόρες από πόθο θα στενάζουν
και θα κατατρώγουν όλες ψηλαφώντας με τα μάτια

των υπέροχων γιγάντων τα μαρμάρινα κομμάτια,
και θλιμμένες θα φωνάζουν, όταν δουν τους ανδριάντες:
“Ω, οι Έλληνες οι αρχαίοι ήτανε στ’ αλήθεια άντρες!”
Και συγκρίνοντάς τους τώρα με εκείνους τους γενναίους,
θα ζηλέψουν τη Λαΐδα για τους φίλους Αθηναίους.
Πότε σύγχρονη γυναίκα θα ’χει τέτοιον εραστή;
Άχ, αλίμονο, ο σερ Χάρρυ δεν του μοιάζει του Ηρακλή...
Και στο τέλος, μες στο τόσο το ανώνυμο το πλήθος,
θα βρεθεί κάποιος διαβάτης που θα έχει λίγο ήθος·
λυπημένος, βλέποντάς τα, άφωνος θ’ αγανακτήσει,
θα θαυμάσει τα κλεμμένα, μα τον κλέφτη θα μισήσει.
’Ω, καταραμένη να ’ναι η ζωή του και ο τάφος
και οργή να συνοδεύει το ιερόσυλό του πάθος.
Τ’ όνομά του η Ιστορία δίπλα σ’ εκείνού θα γράψει
του τρελού, που της Εφέσου το ναό ’χε κατακάψει.
Κι η κατάρα μου πιο πέρα απ’ τον τάφο να τον πάει
και το μίσος αιωνίως και τους δυο να κυνηγάει.
Ο Ηρόστρατος και ο Έλγιν, και οι δυο ατιμασμένοι,
μα ο δεύτερος πιο μαύρος απ’ τον πρώτο θ’ απομένει.